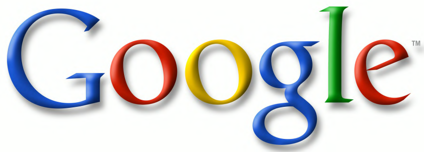

600051089T

BONAVENTUUR EN ABRAHAM

ELZEVIER,

KLEINE LETTERKUNDIGE BIJDRAGE,

DOOR

J. L. C. JACOB,

Boekhandelaar te 's Hage.

GEDRUKT BIJ J. ROERING.
1841.

Pour l'université

d'Oxford.

de la part de l'auteur

BONAVENTUUR EN ABRAHAM ELZEVIER.

Toen ik in 1839 eene korte Geslachtslijst mededeelde van de beroemde ELZEVIERS (1), als wedijverende in de uitoefening van Boekdrukkunst en Boekhandel, moest ik, bij gemis van meerdere bijzonderheden, mij tot dat weinige bepalen, hoe gaarne ik iets meer zoude hebben geleverd.

Aangemoedigd door de belangstelling, waarmede het vorige ontvangen is, heb ik mijne nasporingen met een gelukkig gevolg voortgezet; tevens had ik het genoegen door de vriendelijke welwillendheid van den Heer A. D. SCHINKEL in staat te worden gesteld, om ook van de handteekeningen van BONAVENTUUR en ABRAHAM ELZEVIER een facsimile te geven (2), en kan dien ten gevolge thans eenige meerdere bijzonderheden en merkwaardigheden, betreffende de ELZEVIERS (3), mededeelen, die, naar ik mij vleije, een even gunstig onthaal zullen vinden bij hen, wier belangstelling mij bij de vorige gelegenheid is gebleken.

Het edel broederpaar, waarover hier gehandeld wordt, waren zonen van MATTHIJS ELZEVIER (4). Wie van hen de oudste geweest zij, is onbekend; volgens hunne handteekening en volgens de namen op de titels hunner uitgegeven Werken, zoude men veronderstellen moeten, dat BONAVENTUUR de oudste der broeders was, ofschoon

op de door mij vroeger medegedeelde geslachtslijst ABRAHAM het eerste genoemd wordt.

Volgens BÉRARD (5) zoude ABRAHAM ongeveer één jaar na het huwelijk van zijn' Vader geboren zijn; is dat zoo, dan moeten wij het er voor houden, dat hij de oudste was. Wij vermoeden dat BONAVENTUUR, ofschoon dan ook de jongste, den voorrang gehad heeft, omdat hij vóór de aangegane compagnieschap met zijnen Broeder, reeds de zaken met zijn' Vader als *associé* gedreven heeft.

De Compagnieschap tusschen BONAVENTUUR en ABRAHAM duurde van 1626 tot 1652 onafgebroken voort (5**) en men kan dit tijdperk als den grondslag van den roem der ELZEVIERS beschouwen.

ABRAHAM drukte in 1622 te *Leijden* voor eigene rekening alleen; (6) vier jaren later in 1626 in gemeenschap met zijn' broeder BONAVENTUUR, die de vorige Compagnieschap (met zijn' vader MATTHIJS in 1618 aangegaan) gelijktijdig had ontbonden. Men wil, dat gedurende het tijdperk dezer broederlijke associatie, de fraaist gedrukte Werken verschenen zijn, die immer de pers der ELZEVIERS hebben verlaten. BÉRARD (7) ontkent dat evenwel en staaft zulks met de onpartijdigste bewijzen. Wij deelen in dit zijn gevoelen. Het is evenwel buiten tegenspraak, dat de Werken, die om hunne schoone typographische uitvoering den meesten lof verdienen, van het tijdperk dagteekenen toen BONAVENTUUR en ABRAHAM te zamen drukten en werkzaam waren.

Den 15^den^ Mei 1626 verkregen zij van de *Staten van Holland* een Privilegie tot het drukken en uitgeven van hunne *Respublicæ variæ* (8) en die belangrijke collectie is als het ware de voorlooper van de typographische Meesterstukken, welke zij later hebben voortgebragt.

In 1626 vinden wij hen nog vermeld als *drukkers der Leijdsche Academie* (9). (*)

Te midden hunner bedrijvigheid heeft men hun wel eens baatzucht ten opzigte van Letterkundigen ten laste gelegd, verwijtingen, die ons voorkomen geen geloof te verdienen en trouwens ook door achtingwaardige schrijvers voor laster zijn erkend. De vlijt en werkzaamheid, door hen aan den dag gelegd, moeten ons verbazen, als wij nagaan dat BONAVENTUUR en ABRAHAM ELZEVIER gedurende den tijd hunner vereeniging *alleen* (10) meer werken in het licht gegeven hebben dan de andere *Drukkers* van dien naam *allen te zamen*. En hoe groot het getal hunner uitgegeven werken ook zijn moge, treft men er evenwel zeer weinige aan, die niet door hen, maar elders voor hunne rekening, gedrukt zijn.

Bij het uitgeven van belangrijke Werken treft men er eenige aan, waarvan de *voorrede* of *opdragt* zoowel hun Godsdienstig als Vaderlandlievend gevoel ten hoogste tot eer verstrekt. Wij doelen hier onder anderen op *l'Histoire de la vie de* PHILIPPES DE MORNAY (11), door hen in 1647 in het licht gegeven.

(*) Men zie het *Toevoegsel* hier achter.

De opdragt daarvan, aan Prins WILLEM II gerigt, vangt aldus aan:

A SON ALTESSE.

« *De tant d'Ouvrages, que nous mettons tous les jours en lumière, aucun ne nous a semblé plus digne d'estre offert à V. A. que celuy que nous prenons la hardiesse de lui présenter aujourd'huy. C'est la vie d'un homme remarquable pour sa probité, pour sa sagesse, et pour ses emplois; dont la naissance estoit illustre, l'esprit sublime, et l'éloquence admirable.* » . . .

Doelende verder op de hooge achting, waarin MORNAY bij WILLEM den I stond, betuigen zij hun leedwezen, dat het smartelijk afsterven van FREDERIK HENDRIK hun belettede aan hem die hulde te bewijzen. Zie hier die roerende zinsnede:

« *Mais, Monseigneur, si la vertu et la suffisance de Monsieur du Plessis ont ésté chéries de Monseigneur vostre Ayeul, elles ne l'ont pas ésté moins de Monseigneur vostre Père. Il ne parloit jamais de luy qu'avec estime, il ne lisoit ses Escrits qu'avec admiration; peu de temps mesme avant que Dieu le retirast du milieu des trophées que sa valeur lui avoit érigez sur la terre pour le faire régner et triompher dans le Ciel, comme nous achevions l'impression de ce livre, il nous avoit faict la grace de nous permettre de le lui dédier, et jusques à ses derniers jours, il en a souhaité la lecture, par ce qu'il scavoit qu'elle ne pouroit luy donner que beaucoup de satisfaction, en lui remettant comme devant les yeux plusieurs grandes négocia-*

tions, aux quelles S. A. avait eu part, ou dont il avoit eu une exacte connoissance. La mort l'ayant donc ravy à nos souhaits et à ceux de ces Provinces, qui seroyent inconsolables si vous n'estiez l'image vivante de leur illustre défenseur, ou, pour mieux dire, un autre luy méme en qui elles peuvent recouvrer tout ce qu'elles ont perdu; il est juste que nous vous payons une dette que nous lui devions, puisque vous êtes son héritier en toutes choses.»

Zij eindigen hunne opdragt, (waarvan wij slechts het zakelijke overnemen) met de hartelijkste hulde aan dien beminden Vorst en roepen hem in hunne bewondering toe:

« *Ce n'est que la personne de V. A. que l'on regarde; ce ne sont que vos vertus que l'on admire, comme des biens qui vous sont propres, et que nul ne peut partager avec vous. Mais, Monseigneur,* nostre condition ne nous permettant que de communiquer au Monde les sentimens d'autruy; *nous nous contenterons de souhaiter qu'après que vous aurez fourny une carrière aussi glorieuse, et encore plus longue que celles de vos Ancéstres, il se rencontre un* Homère *capable de chanter les haut-faits de nostre Achille, et un* Quinte-Curce *qui puisse représenter dignement les actions miraculeuses de nostre Alexandre. Ainsi l'antiquité n'aura pas seule des Chefs d'oeuvres de valeur et d'éloquence;* et nous osons espérer que NOS ENFANS EN DONNERONT UN A LA POSTÉRITÉ, *dont elle vous sera redevable, et qui sera l'exemple des grands Capitaines, et des sages Ministres des siècles futurs. Ce sont*

les voeux que font, avec toute sorte de respect, pour votre Altesse,

MONSEIGNEUR,

Vos très humbles et très obéissans et très fidèles serviteurs,

LES ELSEVIERS.

Het jaar 1652 is het laatste, waarin die beroemde Mannen werkelijk drukten; want ABRAHAM stierf den 14^{en} Augustus 1652 en BONAVENTURA overleefde hem slechts eenige maanden (12). (*)

EKERT, de zoo ijverige handhaver van Hollands eer omtrent de Boekdrukkunst, zegt van hen (13) dat zij zich in alle deelen door de volmaking der Typographie eenen onvergankelijken roem hebben verworven en voegt daar bij dat het laatste door hen geleverde werk, onder den titel van *Jacobi Golii lexicon arabico latinum van* 1653, de kroon op hunnen roem gezet heeft.

Ofschoon dit Werk door hen is aangevangen, blijft het evenwel waarschijnlijk, dat hetzelve door JOAN en DANIEL ELZEVIER is vervolgd en voltooid en desen, uit eerbied voor hunnen Vader, den onderlijken naam op dat werk hebben gedrukt.

Ten slotte blijft ons nog over, melding te maken van de *belangrijkste Uitgaven*, door BONAV: en ABRAHAM bezorgd en wel van die uitgaven, welke om hare fraaije *Typographische* en *accurate uitvoering* het meest gezocht

(*) Vergelijk het *toevoegsel* hier achter.

en hooggeacht zijn en waarvan eenige *hoogst zeldzaam* zijn geworden. In de korte lijst, welke hier zal volgen, achten wij de volgorde der jaren de verkieselijkste.

1629.

1.) PUBL. OVIDII NASONIS OPERA. Daniel Heinsius textum recensuit; accedunt breves notæ ex collatione codd. Scaligeri et Palatinis Jani Gruteri. Lugd. Batavorum, ex officina Elzeviriana 1629, 3 v. kl. 12.° B. pag. 60.

* De *Ovidius* is door de ELZEVIERS meermalen gedrukt; deze *eerste* Uitgave is de gezochtste; schoone Exemplaren zijn zeldzaam en worden duur betaald. Op de verkooping van FIRMIN DIDOT gold een exemplaar tot 129 francs; gewone Exemplaren hebben de waarde van 30 à 40 francs; het Exempl. bij *Meerman* verkocht, bragt 25 gulden op.

RENOUARD merkt in zijne *Catalogue d'un amateur* (tome II pag. 271) het volgende aan.

« Cette édition n'est pas une des plus belles des ELZEVIERS; ils n'avaient pas encore reçu de Paris les fontes neuves avec les quelles furent exécutés le VIRGILE, le PLINE et quelques autres chefs d'oeuvre, la gloire de cette imprimerie. »

1629.

2.) QUINTUS HORATIUS FLACCUS. Accedunt nunc Danielis Heinsii de Satyra Horatiana libri duo, in quibus totum poetæ institutum et genius expenditur, cum ejusdem in omnia poetæ animadversionibus, longè auctioribus. Lugd. Batav. ex officina Elzeviriana, 1629, 3 v. kl. 12.°. B. pag. 61.

* De tekst van *Horatius* maakt het 1e, de noten van *Heinsius* het 2e, en de *Satyra Horatiana* het 3e deeltje uit.

Goed geconserveerde exemplaren zijn zeldzaam.

Verkocht bij *Caillard* voor 60 francs.; bij *Jourdan* voor 67 fr.; bij *Mac-Carthy* voor 82 fr., bij *Meerman* voor 30 gulden.

Vergelijk RENOUARD, *Cat. d'un amateur*, tome II pag. 258.

1632.

3.) Exhortations à la repentance et recognoissance, faites au sujet du Siége et de la reddition de Maestricht, l'onziéme et XXIV Août, en l'Eglise française de la Haye — item, à persèverance en la profession de la vérité de Christ: par ANDRÉ RIVET D. et Prof. en Théologie et Ministre de la parole de Dieu. *A Leyde de l'imprimerie des* Elzevirs, 1632, in 24, de 288 pages.

Instruction préparatoire à la saincte Céne, avec cinq prédications convenables à la matière, par ANDRÉ RIVET. *A Leyde de l'imprimerie des Elseviers*, l'an 1634, in 24° de 288 pages.

* Deze twee werkjes zijn hoogst zeldzaam; de Baron v. *Westreenen* bezit ze beiden.

1633.

4.) Novum Testamentum, graece, ex regiis aliisque optimis editionibus hac nova expressum. Lugd. Bat. ex officina Elzeviriana, 1633, kl. 12° beslaat 8 bl. voorwerk, 861 pag. tekst en 34 bl. voor het Register.

* Van de *drie* uitgaven van het *N. Testament* achtereenvolgens door de *Elzeviers* in het *grieksch* gedrukt, is de bovenstaande de gezochtste.

RENOUARD, die hier ook mede instemt, voegt er deze aanmerking bij, te belangrijk om niet hier te vermelden: « *cette édition de* 1633 *etoit reputée si parfaite que presque toutes les réimpressions faites en Hollande la copient scrupuleusement, et que Wetstein n'eut pas la liberté de s'en écarter, dans son importante édition de* 1751—52, 2 *vol in fol., les magistrats ayant mis à leur autorisation la condition qu'il suivroit ce texte, pour ainsi dire, consacré.* »

Gewone exemplaren gelden doorgaans 12 a 13 fr.; verkocht bij *Hangard* voor 22 fr., bij *Cotte* voor 42 fr., bij *Larcher* voor 57 fr.

1633.

5) Q. CURTII RUFI HISTORIARUM LIBRI, accuratissime editi. Lugd. Batav. ex officina Elzeviriana, A.° 1633, kl. 12.° B. pag. 63.

* Van dezen geschiedschrijver bestaan *drie* Uitgaven onder dezelfde dagteekening. De eerste of *echte* bestaat uit 364 pag. behalve een *index*. Op pagina 81 moet zich de plaat bevinden die de *tempel van Jupiter Ammon* voorstelt.

Verkocht 20 francs bij *Caillard*; 30 fr. bij *Chenier*.

Vergelijk BÉRARD pag. 63 en BRUNET I pag. 482.

1634.

6.) TITI LIVII HISTORIARUM LIBRI ex recensione Heinsiana. Lugd. Batavorum ex officina Elzeviriana. Anno 1634. 3 vol kl. 12°.

TITI LIVII HISTORIARUM LIBRI ex recensione J. F. Gronovii. Lugd. Batavorum, ex officina Elzeviriana, 1645, 3 vol. kl. 12°.

Joh. Fred. Gronovii ad T. Livii Patavini libros superstites notae. Accessit Ismaelis Bullialdi epistola de solis defectu, cujus Livius lib. XXXVII meminit. Lugd. Bat. ex officina Elzeviriorum 1645, kl. in 12°.

* Men telt *vier* diverse Uitgaven van den *Livius* door de Elzeviers gegeven; behalve de bovenstaande, zijn er drukken van 1653 en 1678.

Aan den druk van 1634, als uitmuntende door zijne typographische uitvoering, wordt de voorkeur gegeven boven den druk van 1645, ofschoon dezelve voor *correcter* wordt gehouden dan de eerste. De aanteekeningen van *Gronovius* zetten aan den druk van 1645 evenwel de meeste letterkundige waarde bij.

Een exempl. (druk van 1634) werd bij *Caillard* voor 80 francs verkocht; de uitgave van 1645 wordt doorgaans op 30 a 40 francs geschat.

1634.

7.) C. Sallustius Crispus, cum veterum historicorum fragmentis. Lugd. Batav. ex officina Elzeviriana A.° 1634, kl. 12.° B. pag. 64.

* Deze uitgave is door de Elzeviers opgedragen aan *Marcus Zuerius Boxhorn*, die er den tekst van heeft nagezien. Er bestaan *drie* uitgaven in *hetzelfde* jaar.

De *eerste*, welke men voor de schoonste houdt, heeft 12 bladz. voorrede, 310 pag. tekst en 19 bl. Index.

Een fraai exemplaar werd verkocht op de auctie van *Cotte* voor 54 fr.; op die van *Caillard* voor 60 francs.

Vergelijk Renouard, *Cat. d'un amateur*, tome IV pag. 86.

1635.

8.) Ecclesiarum belgicarum Confessio (Gr. et lat.) inter-

prete Jacobo Revio: et Catechesis quae in ecclesiis et scholiis belgicarum provinciarum traditur (Gr. et lat.) interprete Fr. Sylburgio. *Lugd. Batav.* ex officina Elzevir. 1635, kl. 12°.

* Vermeldenswaardig om deszelfs zeldzaamheid; andere drukken vindt men op den *Catalogus van Is. Le Long* (1744) 2 p. onder n.° 968 en 983, en op den *Cat. de Renouard*, tome 1 pag. 113.

1635.

9.) P. Terentii Comoediæ sex ex recensione Heinsiana. Lugd. Batav. ex officina Elzeviriana, A.° 1635, kl. 12.° B. pag. 68.

* Zeer gezochte uitgave, waarvan een herdruk bestaat onder dezelfde dagteekening; den *Originelen* druk herkent men al dadelijk aan zijne schoone typographische uitvoering en gereedelijker aan het *eerste* vignet van de opdragt, dat een *Ossenkop* voorstelt, terwijl in den herdruk een *groteske Grijnaard* aldaar wordt afgebeeld.

Opmerkenswaardig is het gene de groote boekenkenner Renouard in zijnen *Catalogue d'un amateur* tom. II pag. 315 dienaangaande ter neder schrijft:

Ces doubles et triples éditions de classiques latins sous les mêmes dâtes, et dont les premières sont aux suivantes ce que l'or est au cuivre, sont toutes également faites par les Elsévirs, dans les mêmes ateliers, sur les mêmes presses, et imprimées avec les mêmes caractères. Ce ne sont point non plus des duplicata d'éditions reproduites avec intention de fraude, et c'est improprement qu'on les nomme contrefaçons; ce ne fut pas pour avoir toujours l'édition de 1635, de 1636, que l'on refit un *Térence*, un *Virgile* avec ces mêmes dâtes, mais uniquement pour remettre dans le magasin des Térences et des Virgiles. Les frontispices etoient des planches gravées, on les aura employées sans tenir compte d'en changer les chiffres; ce qui le prouve, c'est que le *Conciones* daté de 1672 conserve sur son frontis-

pice gravé, la date de l'édition précédente de 1662; et ce qui s'est fait sans que l'on y mit la moindre importance en a acquis beaucoup aux yeux des amateurs; car ils dédaignent entièrement les réimpressions, et font des folies pour les éditions premières.»

« De belles et abondantes fontes neuves de ces admirables caractéres de Garamond que l'on n'a pas encore surpassés, et des quelles le *Pline*, le *Terence*, le *Virgile* eurent la fleur; du papier d'Angoulême d'une qualité parfaite, de l'excellente encre venue très probablement de Paris, voilà le talisman qui change en or vingt à vingt cinq petits volumes des Elzeviers. Peu à peu les caractères perdirent leur fraicheur, on se relâcha sur la qualité du papier; c'est ce qui rend la plupart des dernières éditions des Elzeviers si inférieures à celles de leurs douze à quinze bonnes années.

Renouard bezat de 2e uitgave.

Volgens eene Cat van *Barrois l'ainé*, zonde er, zegt *Bérard*, nog een *derde* druk van 1635 bestaan.

Fraaije exemplaren gelden doorgaans 30 francs; verkocht bij *Cotte* 37 fr., bij *Mac-Carthy* 66 fr., bij *Meerman* 11 gulden.

1635.

10.) C. Julii Cæsaris opera, quae extant ex emendatione Jos. Scaligeri. Lugd. Batav., ex officina Elzeviriana, 1635, kl. 12.° B. pag. 67.

* Bon. en Abr. Elzevier droegen deze uitgave op aan *Jacobus Shytte.*

Er bestaan *drie drukken* onder dat zelfde jaar; den *eersten* herkent men aan de fraaije typographische uitvoering, terwijl in het begin der opdragt twee vignetten (een *Ossenkop* voorstellende) moeten gevonden worden. Ook is dezelve nog meer kenbaar aan eene drukfout. voor pag. 149 is abusivelijk 153 gesteld.

Men houdt dit werk voor een meesterstuk van Drukkunst; fraaije exemplaren moeten ongeveer 4 duim 9 strepen (*fransche maat*) hoog zijn, en gelden dan 60 à 80 franken.

Een zeer fraai exemplaar, nu op de Konink. Bibliotheek te Parijs, werd op de verkooping van *Gouttard* voor 160 francs aangekocht; de

Heer Renouard bezat ook in zijne keurige verzameling één exemplaar, dat zeer schoon was.

1635.

11.) C. Plinii Secundi Historiae naturalis, libri XXXVII.

Lugd. Batav. ex officina Elzeviriana 1635, 3 v, kl. 12.° B. pag. 70.

* Deze uitgave geschiedde onder toezigt van *Joh. de Laet*, die dezelve met de vorigen naauwkeurig vergeleek en verbeterde.

Slechts éénmaal drukten de Elzeviers *Plinius*, en men houdt deze uitgave voor eene der *fraaiste* en *correctste*, die hunne persen verlieten.

De *fraaiste!* Hier moet ik Renouard afschrijven (*Cat. d'un amateur, pag.* 244 tome I) die zich aldus daarover uitlaat:

« « Dans la nombreuse et élégante série des éditions Elsévirienne, trois tiennent le premier rang pour l'extrême netteté de leur exécution; ce qui vient sans doute, de ce que, comme le *Virgile* in 12° de M. Didot *l'aîné*, elles auront été le premier emploi des caractères aussi beaux que parfaitement bien fondus. On sait que ces admirables types auxquels la famille des Elzevier doit une grande partie de sa réputation, sont l'ouvrage d'un François, de l'habile *Garamond* qui vivoit à Paris en 1540; mais il faut convenir que dans nulles autres imprimeries, ce caractère de petit texte, constamment employé et avant et après les Elzeviers, n'a jamais donné aucun résultât, qui puisse être comparé à ce *Pline* de 1635, au *Virgile* de 1636 et à *l'Imitation* sans dàte. La charmante et inappréciable collection du comte d'Artois, qui fait tant d'honneur à *Fr. Ambr. Didot* l'ainé, est remarquable par la parfaite régularité de son exécution; mais le petit texte de Garamond avec lequel elle est faite, quoique tout neuf et fort bien fondu, est très différent de celui des Elzeviers; c'est un mérite d'un tout autre genre, avec bien moins de perfection. Ces trois Chefs-d'œuvre des Elzeviers sont, comme ils doivent l'être, extrêmement recherchés, et leur prix est excessif quand les exemplaires sont d'une conservation un peu remarquable. *l'Imitation* et le *Virgile* sont ici d'une beauté parfaite et de réliures élégantes; quant au *Pline*, il n'est habillé que d'un modeste vélin, et n'en est pas moins le plus beau que j'aie vu

jusqu'à ce jour. C'est aussi le livre de cette bibliothèque qui proportionnellement a été payé le plus cher, car il a coûté 250 francs à la vente Latour en 1810. » »

De Correctste !! Om dit met een voorbeeld te staven, zal ik slechts afschrijven wat Adry vermeldt in zijn *Notice sur les Elsevirs* en hetwelk hier eene dubbele toepassing vindt:

« « un exemplaire du *Pline* de 1635, conservé dans l'importante bibliothèque vétérinaire de M. Huzard, fait connaître au surplus, de quelle manière les Elzeviers soignaient celles de leurs éditions qui leur en semblaient dignes. Chaque feuillet de cet exemplaire est imprimé d'un seul côté et découpé ensuite pour être collé sur de grandes pages blanches, de manière à figurer un in folio à deux colonnes et à marges très-larges. Ces marges destinées à recevoir les corrections de l'éditeur en contiennent en effet un bon nombre, d'une belle écriture, et dont on a fait usage dans l'édition telle qu'elle a été publiée. On peut juger par ce détail de la recherche avec laquelle certaines éditions étaient corrigées, et des résultâts que l'on doit obtenir avec de pareils soins. » »

Fraaije exemplaren zijn verkocht 60 fr. *Lavallière*; 75 fr. *Larcher*; 250 fr. *Latour*.

Dit laatste overgegaan in de bibliotheek van den Heer *Renouard* had de hoogte van ongeveer 4 duim en 11 strepen (*fransche maat.*)

1636.

12.) P. Virgilii Maronis opera; nunc emendatiora. Lugd. Batav. ex officina Elzeviriana A.° 1636, kl. 12.° B. pag. 70.

Deze uitgave, zegt Brunet, ofschoon zeer incorrect, is eene der fraaiste welke de Elzeviers gaven. Doorgaans zijn exempl. ter hoogte van 4 duim en 9 str. (*fransche maat*) 60 à 80 fr. waard; bij *Mac-Carthy* besteedde men tot 90 fr. en bij *Cotte* 120 francs.

Er bestaat een herdruk van hetzelfde jaar die in alle opzigten voor den eersten moet onderdoen; 6 à 9 francs geldt dezelve evenwel nog.

Het verschil is daaraan kenbaar, dat in den *nadruk* twee plaatsen in het latijn, aldaar *in het zwart zijn afgedrukt*, terwijl in de origineele daartoe *roode inkt* is gebezigd. De *eerste* plaats begint met deze woorden:

Ego vero frequentes pag. 1; de *tweede*, op pag. 91, vangt dus aan *isi mihi suspectum*.

Een fraai exemplaar van den *Orig. druk* werd bij *Meerman* verkocht voor 33 gulden, de *Baron van Westreenen van Tiellandt* was de kooper er van.

1636.

13.) DES. ERASMI ROTEROD. COLLOQUIA nunc emendatiora. Lugd. Batavorum, ex officina Elzeviriana A.° 1636, kl. 12.° B. 71.

* Deze 1e uitgave door de Elzeviers gegeven en welke 672 paginaas beslaat behalve het voorwerk, is bijzonder zeldzaam, althans goede exemplaren. Er bestaat nog een latere druk van 1643, die insgelijks gezocht is.

Van de uitgave van 1636 gold één exemplaar bij *Latour* 18 fr. bij *Caillard* 24 fr.

1638.

14.) ANATOMIE DE LA MESSE, où est montré par l'Escriture-Saincte, et par les tesmoignages de l'ancienne Eglise que la Messe est contraire à la parole de Dieu et éloignée du chemin du Salut par P. DU MOULIN, Ministre de la parole de Dieu en l'Eglise de Sédan, etc. troisième édition revue et augmentée. à Leyde, chez BONAVENTURE et ABRAHAM ELSEVIER, kl. 12.° B. 74.

* De *bijzondere zeldzaamheid* van dit werkje, dat voor het *eerst* te *Sedan* in 1636 verscheen, (14) doet hetzelve hier vermelden: het beslaat 324 pag. en nog 6 bl. voorrede. RENOUARD zegt daarvan in zijn *Catalogue*: (tome 1r pag. 113) « des diverses éditions de ce livre, l'un

des plus prisés par les antagonistes du sacrifice de la Messe, celle ci, fort rare, et certainement la plus jolie, n'est pas la plus complète; mais il parait qu'on la trouve bien assez ample, puis qu'elle est exclusivement préférée.»

Dat deze uitgave uiterst zeldzaam moet wezen kan men nog hieruit afleiden, daar de *fondscatalogus der Elzeviers* van 1674 (15) eene *andere* (Geneefsche) *druk* aangeeft, van 1640 in 2 stukken.

Dit Werk van dien beroemden Professor maakte in ons land ook veel opgang; in 1639 zag men er reeds eene *Nederduitsche vertaling* van verschijnen.

Doorgaans betaalt men 20 à 30 fr. voor één exemplaar; bij *Chénier* gold hetzelve 28 fr. en bij *Mac-Carthy* de buitengewone prijs van 99 fr.

1640.

15.) C. Annaei Senecæ Philosophi opera omnia, ex ult. J. Lipsii emendatione: et M. Annæi, Senecae rethoris. quæ extant, ex And. Scotti recens. Lugd. Batav. apud Elzevirios 1640, 3 v. kl. 12.°

* De Elzeviers gaven *drie* drukken van *Seneca*, als in 1639, 1649 en 1658. De eerste, *zonder noten* is de fraaiste en gezochtste. De titel van het 1e deel is *gegraveerd* en heeft 1640; de titels van het 2e en 3e dl. zijn daarentegen *gedrukt* en hebben 1639 tot jaartal. Het Werk was waarschijnlijk in 1639 reeds afgedrukt en zal eerst in 1640 in het licht zijn gegeven.

De uitgaven van 1649 en 1658 zijn door *Gronovius* bewerkt en bevatten een 4e dl. met zijne *aanteekeningen*.

De handelswaarde van de *Seneca* van 1640 overtreft verre de twee anderen.

Exemplaren, ter hoogte van 5 duimen gelden doorgaans 80 francs. Bij *Lavallière* gaf men 83 francs.

Een *ingenaaid onafgesneden* exemplaar met de aanteekeningen (druk van 1658) werd op de verkooping van *Firmin Didot* tot 435 francs geveild. In 1797 had men ook reeds 216 francs besteed voor de 3 deelen, zonder de aanteekeningen.

1640.

16.) C. Cornelis Tacitus *ex J. Lipsii editione*. Cum not. et emend. H. Grotii. Lugd. Batav. ex officina Elzeviriana 1640, 2 vol. kl. 12.° B. 65.

* Reeds in 1621 verscheen er van de Elzeviersche pers eene Uitgave van *Tacitus*; maar de Boekdrukkers, sedert eenige jaren later eerst beroemd geworden, drukten toen zeer middelmatig, en deze Uitgave verdient in zoo verre opmerking om hare zeldzaamheid De uitgave van 1634 is bijzonder schoon en zeer gezocht, evenwel verdient de uitgave van 1640 de voorkeur, al was het slechts om de *aanteekeningen* van *Huig de Groot*, in het 2e deel opgenomen.

In het 1e deel dezer uitgave behoort eene tabel (*stemma Augustæ domus*) die dikwijls ontbreekt. De uitgave van 1640 is iets grooter dan die van 1634 De eerste heeft doorgaans 5 duim hoogte, de tweede 4 duim 9 strepen; een fraai exemplaar van 1640 werd bij *Firmin Didot* verkocht voor 80 franken, een buitengewoon hoogen prijs; de uitgaaf van 1634 zal ongeveer op de helft te staan komen. *Brunet* vermeldt nog *latere* Uitgaven van 1649, 1665, en 1678.

1642.

17.) M. Tullii Ciceronis opera. Cum optimis exemplaribus accurate collata. 1642, Lugd. Batavorum, ex officina Elzeviriana, 1642, 10 vol. kl. 12.°

* Deze uitgave, door Bon. en Abr. Elzevier opgedragen aan den Ridder *Borel*, wordt voor een der fraaiste en naauwkeurigste drukken gehouden, die immer hunne persen verlieten.

Zij volgden den tekst van *Gruterus* voor de Hamburgsche uitgave van 1618.

In het bezit van een fraai exemplaar van deze uitmuntende uitgave, heb ik gelegenheid gehad de opgave van Brunet (tome IV, pag. 538) daarmede te vergelijken. Zij is bijzonder *naauwkeurig* en ik schrijf dezelve hieraf:

« « Les pièces préliminaires du *premier* volume (*Rhetorica*) sont un titre gravé, le Portrait de Ciceron, 10 f. non chiffrées pour l'épître dédicatoire des Elzeviers à G. Borelius, la table de 10 vol. Les *Testimonia*, la préface et la table du volume, lequel volume a 768 pages, les tomes 2, 3 et 4 contiennent les *Orationes*, dont le premier tome a 614 pages, le second 550, le troisième 560; — tome 5, *Epistolæ ad familiares*, 8 f. préliminaires et 506 pages; — tome 6, *Epistolæ ad Atticum*, 6 f. préliminaires et 665 pages de texte; — tome 7 et 8 *opera philosophica*, 486 pag. et 386 pag.; — tome 9, de *Officiis* 302 pag.; — tome 10, *Fragmenta*, 318 pag. et 5 f. d'index. » »

Van de *Officien* van *Cicero* zijn tweederlei exemplaren, tot pag. 238 *gelijkvormig*. In de *eene* treft men daarop de *Somnium Scipionis* aan; dit deel eindigt abusievelijk met pag. 237. In de *tweede* is het stuk van *Somnium Scipionis* door dat van *Consolatio* vervangen en besluat in het geheel 302 paginaas. Dit laatste stuk is *cursijf* gedrukt, terwijl het andere gedeelte in romeinsche letters is vervat.

Men vergelijke *Renouard*, *cat. d'un amateur* tome 11, pag. 71 en *Brunet*, *Manuel* tome 1, pag. 399.

Fraaije exemplaren zijn *hoogst zeldzaam* en werden daarom duur betaald. Verkooping *Lavallière* 244 fr. verk. *Gouttard* 300 fr. verk. *Crevenna* 440 fr. verk. *Caillard* 261 fr. verk. *Mac-Carthy* 277 fr. en bij *Meerman* in 1824 voor 110 gulden.

Brunet veronderstelt dat er exemplaren bestaan op *beter papier*: het exemplaar van *Meerman*, nu in de Bibliotheek van den Baron van *Westreenen van Tiellandt*, neemt daaromtrent allen twijfel weg; de prijslijst zegt dienaangaande in eene noot, *sinon grand papier du moins* meilleur papier. (*)

1643.

18.) **La vie de Messire Gaspard de Coligny, Seigneur de Chastillon, admiral de France (trad. du latin de Jean de Serres) à la quelle sont adjousté ses Mémoires (écrits par lui même) sur ce qui se passa au siége de S.t Quintin. à Leyde, chez *Bonaventure et Abra-***

(*) Men zie het *toevoegsel* hier achter. Pag. 32.

ham Elzevier, Anno 1643, 2 tomes, 1 vol. petit in 12.° B. 80.

* De *Mémoires van Coligny* zijn in het 2e dl. vervat, dat 81 bladz. beslaat, terwijl het 1e dl. waarin zijn *Leven* staat beschreven, 143 bladz. telt en nog 4 bl. voorrede.

Men treft exempl. aan met het jaartal van 1656, en waar de naam van *Elzevier* door dien van *Thomas Joly* is vervangen.

Zulks kan men welligt toeschrijven, zegt *Bérard*, aan de waarschijnlijkheid dat voornoemde Parijsche Boekhandelaar een gedeelte van de oplaag kocht. In diezelfde exemplaren, is het jaartal van 1643 voor het 2e dl., met den naam van *Elsevier*, behouden.

Fraaije Exemplaren van dit werk doen zich zeldzaam voor, en worden tot hoogen prijs gekocht; bij *Chenier* gaf men 40 fr.; bij *Firmin Didot* 53 fr. en bij *Caillard* tot zelfs 96 francs! Dit laatste exemplaar had de hoogte van ongeveer 5 duim (*fransche maat.*)

1644.

9.) Constantini Hugenii Momenta desultoria. Poematum libri XI. ed. C. Barlæo.

Lugd. Batavor. typis Bonaventuræ et Abrahami Elzevier. 1644, in 8°. (16, 322 pag.

* Vermeld op den *Cat. d'une collection d'éditions Elzeviriennes* (Paris 1829) onder n.° 521.

Het was voor deze uitgave dat *Const. Huijgens* door de *Elzeviers* het *schriftelijk bewijs* liet teekenen dat hier als *facsimilé* voorkomt. Eene latere veel vermeerderde uitgave hiervan (door *L. Huïgens* bezorgd) verscheen te 's Hage in 1655 bij *Adr. Vlacq* in 8°. (423 pag. en 39 bl. voorwerk) Met regt roemt men op deszelfs fraaije uitvoering, die niets te wenschen overlaat. Men moet er vooral op letten of het *Portret in Medaillon*, dat dikwijls ontbreekt, er in gevonden wordt.

1646.

20.) De la Sagesse, trois livres, par PIERRE CHARRON. Leide, chez les Elseviers, pet in 12°.

* De Elzeviers leverden *vier* uitgaven van dit zedekundig werk; de druk van 1646 wordt voor de *fraaiste*, die zonder jaar voor de *zeldzaamste* gehouden. Over hunne verschillen 'e kenmerken raadplege men *Bérard* pag. 3 en 85; *Brunet* I pag. 382; *Renouard, Cat. d'un amateur* I pag. 218.

De druk van 1646 (alleen door de *Gebr. Bon. en Abr.* in het licht gegeven) beslaat 12 bl. voorwerk, 663 bl. text en 8 bl. voor het register.

Een fraai exempl. moet de hoogte hebben van circa 5 duim (fransche maat) bij *Mac Carthij* verkocht voor 50 fr. en later tot 64 fr.

Ik bezit een uitmuntend exemplaar van deze uitgave en wel van de vereischte hoogte.

1648.

21.) Les Mémoires de Messire Philippe de Commines, S.r d'Argenton, contenant l'Histoire des rois Louis XI et Charles VIII de 1464 à 1498, revues par Denis Sauvage, dernière édition. à Leide, chez les Elzeviers 1648, petit in 12.°

* Goed geconserveerde Exemplaren zijn hoogst zeldzaam. *Brunet* beschrijft dezelve als volgt: voorrede (daaronder begrepen een geplaatdrukte titel) 12 blad.; text 763 pag. index 19 pag.; verkocht bij *Caillard* voor 55 fr.; bij *Firmin Didot* voor 73 fr en in 1813 voor 82 fr.

Het fraaiste exempl. door Bérard gezien, bereikte de hoogte van 5 duim 1 streep. De Heer *A. A. Renouard* bezat in 1828 insgelijks een uitmuntend exemplaar van hetzelfde werk.

1649.

22.) L'ALCORAN DE MAHOMET translaté d'arabe en fran-

çais par le S.r Duryer sieur de la garde Malezair. Suivant la copie imprimée à Paris, chez *Antoine de Sommaville* (Hollande, Elzevier) 1649, pet. in 12.°

* Een zeer fraai drukje, hetwelk waarschijnlijk door de *Elzeviers* vervaardigd is.

De echte druk is *rood en zwart* op den titel en de tekst van 636 bladz.

Volgens *Brunet* bestaat er eene uitgave van hetzelfde jaar, *veel kleiner van druk* en die slechts 416 bladz. bevat. De *echte druk* geldt doorgaans 12 à 15 francs.

1650.

23.) Cl. Claudiani quae extant. Nic Heinsius, Dan. F. recensuit ac notas addidit. Accedunt quædam hactenus non edita. Lugd. Batavorum. ex officina Elzeviriana, 1650, 2 vol. kl. 12.°

* De tekst van *Claudianus* is in het 1e dl.; de *aanteekeningen* in het 2e dl. vervat.

Van deze Uitgave zijn exempl. op *gewoon* en ook op *best papier* gedrukt. Deze laatste zijn zeldzaam en doorgaans 40 à 50 francs waardig; in het 1e dl. moeten zich bevinden 12 bl. *voorwerk* en 270 bladz. *text;* (de gegraveerde titel er onder begrepen) het 2e dl. (*Heinsii Notæ*) bevat 276 bladz. waaronder de gedrukte titel; de *Errata* is nog daarenboven op een apart blaadje.

Exempl. op *gewoon papier* golden bij *Cotte* 24 fr., bij *Firmin Didot* 39 francs, bij *Meerman* 15 gulden.

Exempl. op *best papier* bij *Camus de Limare* 36 fr. bij *Caillard* 72 fr.

Ik bezit een *bijzonder fraai exemplaar* zeer weinig of niets afgesneden, ter hoogte van 5 duim 2 strepen en gebonden in hoornen band.

1651.

24.) *Arn. de Villanova*) l'Eschole de Salerne en vers

burlesques (par M. MARTIN) et duo Poemata Macaronica; de Bello huguenotico; et de Gestis magnanimi et prudentissimi Baldi. (Auctore Remigio Belleau) suivant la copie imprimée à Paris, (Hollande *Elzevier*) 1651, pet. in 12.°

* Dit werkje heeft weinig om het lijf; de hier vermelde uitgave is evenwel om zijne groote zeldzaamheid zeer gezocht, zoo zelfs dat daarvoor *dolle prijzen* zijn besteed geworden.

Het boekje beslaat slechts 139 bl. met inbegrip van 12 bl. voorwerk.

Verkocht bij *Mac-Carthy* voor 60 fr. bij *Courtois* (dit was een bijzonder fraai exempl. hoog 4 duim 9 strepen) voor 133 francs.

... BRUNET (Manuel, tome 3, pag 542) maakt hierop de volgende aanmerking: « il n'y a pas vingt ans qu'ils se vendaient encore moins de 12 francs. Mais pour que ce petit bouquin fut mis au rang des livres précieux, il a suffi que deux bibliomanes en vantaissent la rareté. Que de livres sont en vogue aujourd'hui et dont la réputation n'est pas mieux fondée!... »

1651.

25.) Epitome dictionum aequivocarum in Lingua gallica a Nat. Duesio. Lugd. Batav. ex officina Elzeviriorum, 1651, pet. in 12.°

* Door mij vermeld gevonden op den *Catalogue d'une collection d'éditions Elzeviriennes* (Paris 1829) et désigné comme *très-rare*.

1652.

26.) RECUEIL DE DIVERSES POÉSIES des plus célébres autheurs de ce temps. à Leyde chex *Jean Sambix* (Elzevier), 1652 et 1653, 2 vol. pet. in 12.°

* Vermeld in voorgaanden *Catalogue* pag. 51 onder n.° 545; Bérard in zijn *Essai*, pag. 92, voegt er deze woorden bij: « Ce recueil, qui est remarquablement bien imprimé, est d'une très grande rareté. Il contient un assez grand nombre de pièces presque toutes indiquées sur les titres et dont plusieurs ne se trouvent guère que là. Il est assez difficile de lui assigner une valeur, car je n'ai pu découvrir aucun catalogue de vente où il fût même indiqué On doit supposer qu'il se payerait fort cher, s'il passait dans une vente.

M. *Brunet* indique ce recueil composé d'un seul volume sous la dâte de 1652; c'est une erreur. Il faut *deux* volumes; le premier composé de 81 pages, portant la date de 1652, et le second de 153 pages avec la dâte de 1653. »

Van de hier *beschreven* Edities van de *Elzeviersche* pers bezit de Heer Baron van Westreenen van Tiellandt in zijne rijke verzameling de volgende:

N.° 1 tot 12 ingesloten, 13, 15, 16, 17, 20, 22 tot 24.

In de Koninkl. Bibliotheek zijn slechts voorhanden:

N.° 1, 2, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 16, 17, 18, 19, 22, 23 en 24.

En onder *mijne* berusting als *onverkocht:*

N.° 1, 4, 5, 6, 7, 11, 13, 16, 17, 19, 20, 22 en 23.

's Hage,

April 1841.

AANTEEKENINGEN.

(1). Zie *Jaarboekje voor den Boekhandel.* 1839, pag. 141.

(2). Het *facsimile* is dubbel merkwaardig, daar de inhoud van hetzelve het handschrift van den grooten CONSTANTIJN HUIJGENS aangeeft en de onderteekening van de *Gebroeders* ELZEVIER is. Het strekt tevens tot een bewijs hoezeer HUIJGENS in alles naauwgezet geweest is. Hij schreef deze declaratie zelve, en liet die door de Gebr. ELZEVIER teekenen, om later met zijne drukkers of uitgevers in geene bemoeijing te komen.

(3). Ik ben van goederhand onderrigt dat de Correspondentie van JOH. en DANIEL ELZEVIER met NICOL. HEINSIUS nog in *Utrecht* aanwezig is; dit kan later eene nieuwe belangrijke Bijdrage opleveren om hunnen letterroem nog meer kenbaar te maken.

(4). MATTHIJS of MATHIAS ELZEVIER, geboren in 1565, Boekdrukker en Boekverkooper te *Leijden*, vereenigde zich in 1618 met zijnen zoon BONAVENTUUR, zoo als blijkt uit den *Stevin* van 1618. (*) Hij overleed in 1640.

(*) *La Castrametation descrite par* SYMON STEVIN *de Bruges, selon l'ordonnance et usage de très illustre, très excellent Prince et Seigneur* MAURICE *par la grace de Dieu Prince d'Orange* etc. 2e *édition revue et corrigée. à Leijden, chez* MATHIEU ET BONAVENTURE ELZEVIER, 1618, in fol. de 54 pag. avec *Portrait* de ce Prince.

Nouvelle manière de Fortification par Escluses decrite par SYMON

(5). *Essai bibliographique sur les éditions des* ELZEVIRS (par M. S. BÉRARD,) *Paris* 1822, 8.° pag. 33.

(5**) BONAVENTUUR en ABRAHAM ELZEVIER hadden even als hun broeder ISAAK tot zinnebeeld voor hunne gedrukte werken *een Boom* (Els) waaraan zich een wijngaardrank vasthechtte, en waarnaast een *staande man*, met de woorden NON SOLUS. Dit zinnebeeld van broederlijke gehechtheid kon zeer doelmatig de *vereeniging* der twee Broeders beteekenen, en de gevoelens verkondigen, die zij elkander wederkeerig toedroegen, als sterker wegende dan de banden van verwantschap en handelsbelang.

Onder het lommer van dezen *Elzenboom* staat een man, die naar zijne kleeding te oordeelen een letterkundige voorstelt. Vermoedelijk hebben de ELZEVIERS ook hiermede willen aanduiden, dat elke *Geleerde*, die zich onder de schaduw van dezen boom wenscht te verlustigen, door hen nimmer zal worden afgewezen, doelende hier waarschijnlijk op hunne prijsbare gewoonte om geenen letter-

---

STEVIN *de Bruges. à Leyden chez* MATHIEU ET BONAVENTURE ELZEVIER l'an 1618, in fol. de 61 pag avec fig en bois.

Deze twee zeldzame Werken bevinden zich in de Koninklijke Bibliotheek te *'s Hage*. De WelEd. Heer *J. Schouten*, te Dordrecht, bezit hiervan de originele Hollandsche druk, uitgegeven te *Rotterdam*, bij *Jan van Waesberghe*, in de Fame. A° 1617, in fol. Eene 2e uitgave verscheen te Leijden bij *Elsevier*, in 1633, fol. m. pl.

arbeid, die hun door beroemde Geleerden voor den druk werd aangeboden, af te wijzen.

(6). Ebert *bibl. lexicon*, *Leipzig* 1830, 11e th. 4.º pag. 1111.

(7). Bérard, *als boven*, pag. 33.

(8). Vroeger was deze Collectie, die uit 62 deeltjes bestaat, meer gezocht dan thans. Men vindt dezelve beschreven in de Manuel de Brunet, *Paris*, 1820, tome IV, 8.º pag. 566, in Ebert *bibl. lexicon*, *Leips*. 1830, 2.e th., 4.º (pag. 615-617), en wel het uitvoerigst in de *Mémoires littéraires* de S(*allengre*.) La Haye 1717, 2e tome, 2e partie (pag. 149-191), een artikel met de grootste naauwkeurigheid zamengesteld. (*).

(9.) Zij volgden in dat jaar Isaack Elsevier, als *Akademie-drukkers* op, en die *kwaliteit* is in het geslacht der Elzeviers onafgebroken in stand gebleven tot het jaar 1713. (†)

(*) De Catalogus der *Nationale* (nu Koninklijke) *Bibliotheek*, *'s Hage* 1800, 8.º pag. 360, verdient ook te worden geraadpleegd.

(†) Voor eenige maanden kocht ik uit de nagelaten Bibliotheek van wijlen den Hoogleeraar J. Heringa, het zeldzame werk, van Ubbonis Emmii *vetus græcia illustrata*, A^o. 1626, 3 tom. 8°. (N.º 4007 der Catalogus) hierop stond reeds vermeld: *Lugdini Batavorum*, *Ex officinâ* Bonaventuræ et Abrahami Elzevir, Acad. Typograph.

Het *privilegie* dat aldaar voorkomt is gedagteekend 15 mei 1626: men vindt in dit exemplaar de originele handteekeningen van *G. van Hoogeveen*. — *J. Golius* en *Jacobus Triglandius*. A^o. 1646.

Vergelijk SIEGENBEEK, *Geschied. der Leidsche Hoogeschool*, 2.e dl. pag. 14, BRUNET *manuel*, tome IV, pag. 535.

Na dit tijdstip is die betrekking overgegaan in de niet minder met roem bekende familie van LUCHTMANS, die den *ouden Boekhandel* steeds tot eer verstrekt.

(10). BÉRARD in zijn *Essai*, etc. pag. 35.

(11). *Histoire de la vie de Messire* PHILIPPES DE MORNAY *Seigneur du Plessis Marly, etc. contenant outre la relation de plusieurs évènemens notables en l'estat, en l'église, es Cours et es armées divers advis politiques, ecclésiastiqs et militaires sur beaucoup de Mouvemens importans de l'Europe: soubs* HENRI III, HENRI IV et LOUIS XIII.

Leyde, chez BONAVENTURE et ABRAHAM ELSEVIER, 1647, 4.° de 732 pag. et 3 f. de table.

VOGT, *Cat. libr. rar.* Hamburg, 1753, geeft dit werk als *buitengewoon zeldzaam* op.

(12). In een' Brief van ULITIUS aan NICOLAAS HEINSIUS dato 6 November 1652, schreef hem eerstgemelde: « *UEd. zult voorzeker het overlijden der twee* » ELZEVIERS *vernomen hebben.* » Men vergelijke ook J. A. F. SCHMIDT, *Handbuch der Bibliotheks Wissenschaft.* Weimar, 1840, 8° Seite 107.

(13). *Göttingische Gelehrte Anzeigen*, 1823, 11 r. c. Seite 1273-1278.

(14). Bij AYMON, *Synodes nationaux des églises reformées*

de France, La Haye 1710, 2e vol. pag. 273, 4° die ook het 2e stukje van de *Anatomie de la Messe, en français et latin* vermeldt (*Sedan* 1639) 8°.

(15). De WelEd. Heer J. W. HOLTROP, Bibliothecaris van Z. M. den Koning, stelde mij in de gelegenheid deze te raadplegen, zie hier de titel:

Catalogus librorum qui in bibliopolio Danielis Elzevirii venales extant. *Amstelodami. ex officina Elseviriana* 1674, kl. 12°.

* Deze Catalogus, wil men denzelven *compleet* hebben, moet *zeven* afdeelingen bevatten, te weten: *libri theologici* 176 pag — *libri juridici*, 86 pag. — *libri medecinæ* 60 pag. — *libri miscellanei* 200 pag. — *livres françois* 120 pag. — *livres italiens, espagnols et anglais* 24 pag. — *livres allemands*, 103 pag. De Boekwerken door de Elzeviers gedrukt zijn hier niet van de anderen onderscheiden.

(16). In 1837 werd door den Boekhandelaar *W. P. van Stockum* verkooping gehouden der Boeken en Handschriften nagelaten door den *Raadsheer* SCHONCK.

Op den Catalogus kwam voor, het *origineel privilegie* door de Staten van Holland in 1644 aan BONAVENTUUR EN ABRAHAM ELZEVIER verleend tot de uitgave der POEMATA VAN HUIJGENS.

De Heer Baron *van Westreenen van Tiellandt* is nu in het bezit van hetzelve.

TOEVOEGSEL.

(Men zie pagina 8)

In het bezit zijnde van het *familie Register* van Joan. Elsevier, (door hem eigenhandig tot 1653. en achtervolgens door Mevrouw Eva van Alphen, weduwe van Joh. Elsevier, tot 1694, en het laatst door Mr. *Abraham Elsevier* tot 1710 bijgeschreven) heb ik daar niets in opgeteekend gevonden betrekkelijk het Overlijden van zijn Oom Bonaventura, maar wel het volgende van zijn Vader:

« *Den 14 Augusti 1652 is overleden mijn Vaeder* Abraham Elsevier *'s morgens ten seven uijren oudt sijnde* 60 *Jaeren ende begraeven in St. Pieters kerk* » (te Leijden.)

Voor eenige weken werd mij ook nog eene *Généalogie* van de Elseviers medegedeeld, waar uit ik het volgende afschrijf:

BONAVENTURA ELSEVIER

trouwd *Sara van Ceulen Daniels.*, *Dr.* en wan *Daniel*, *Willem*, *Maria*, *Bonaventura*, *Sara*, *Elisabeth*, zij obiit 1647. »

ABRAHAM ELSEVIER

geboren 4 April 1592, trouwt te Rotterdam 12 Mei 1619 *Catharina van Waesberghe*, geboren in 1594, dochter van

Johan van Waesberghe en *Margaretha van Bracht*, verwekte uit dit huwelijk vijf kinderen, *Joan*, *Abraham*, *Isaak*, een dochter koit na de geboorte obiit, *Margareta*. Hij obiit 14 Augustus 1652.

Zij obiit 25 October 1659 »

De Heer *P. van Waesberge*, Stadsdrukker te Rotterdam, stamt af van voornoemden Johan van Waesberghe, die om de vervolging van Godsdienst *Braband* verliet, en zich omtrent den jare 1558 in Rotterdam vestigde. Niet alleen als *Drukker der Admiraliteit* maar als *Geleerde* werd hij geacht.

Sedert *twaalf jaren* heb ik de *Drukken* zijner uitgegeven Boekwerken, en wel tot het jaar 1626, trachten te verzamelen: ik hoop later daarvan gebruik te maken en houde mij aanbevolen tot medewerking. Ik bezit een *Portret* van dezen werkzamen en verdienstelijken man.

De Heer P. van Waesberge had de vriendelijkheid, mij een *Geslachts*

register van Mr. *Reijnier Heemskerk* herkomstig, ter leen te geven, ik vond in hetzelve nog het volgende opgeteekend:

Catharina van Warsserberg, geboren . . . trouwd 12 Maij 1629, Abraham Elsevier geboren 4 April 1592, zoon van *Matthijs Elsevier* en *Barbara Honesta Lopez de Haro*. Hij sterft 14 Augustus 1652. Zij 25 October 1659.»

Ik bezit een zeer belangrijk werkje over de kerkelijke Geschiedenis in ons Vaderland, getiteld: Jacobi Baselii, *Sulpitius Belgicus sive historia religionis instauratæ, corruptæ et reformatæ in Belgio et a Belgis, a nato Christo ad annum* 1500. *L. B.* 1656 (en niet 1657 zoo als *Foppens* opgeeft) groot 322 pag. 12° Op den titel vindt men het *vignet* der *Elseviers*: *Non Solus*, met den naam *ex officina* Davidis Lopez de Haro.

M Leijdekker, gaf daarvan in 1700 eene hollandsche vertaling, achter *Boxhorn's Nederl. Historie*, herdrukt *Amsterdam* 1739, kl. 8.°, met pl.

T. CICERONIS Opera (Men zie pag. 20)

Na dat dit artikel reeds was afgedrukt, kwam mij ter hand, le *Bulletin du Bibliophile* An. 1837, waarin Charles Nodier, onder de rubriek van,

PRIX COURANT DES LIVRES RARES

het volgende daarbij vermeldt:

«Les *Elzevirs* ont beaucoup perdu de leur haute faveur, qui s'attachoit au bouquin le plus ignoble, sur la foi d'une *tête de buffle* ou d'une *siréne* souvent postiches, et il est douteux qu'ils la reprennent; mais *l'Elzevir véritable* des anciens catalogues est hors de prix quand il *est grand*, le quart de ligne en augmente la valeur dans la proportion du carrat des diamans; Frédéric Guillaume eut moins d'égards à la taille de ses grenadiers qu'un connaisseur délicat à la taille de ses *Elzevirs*. Nous avons vu un Ciceron, relié par *Derome*, se vendre Six cents francs, à coté d'un autre qui se donnoit pour *Soixante*. Dans cette surenchère de 54 francs par volume il y avoit *trente francs* pour trois lignes de papier blanc, *et vingt quatre francs* pour une reliure payée originairement *un petit écu*.»

Dede en woorde
recht de Letten
op onzen name
geimprimeert
vandigh uijt,
gedaene Wercken.
A° i van
de beloone.
c644.
[illegible]

